

BIBLE NEJEN PRO CHYTRÉ (NEVĚŘÍCÍ) DĚTI

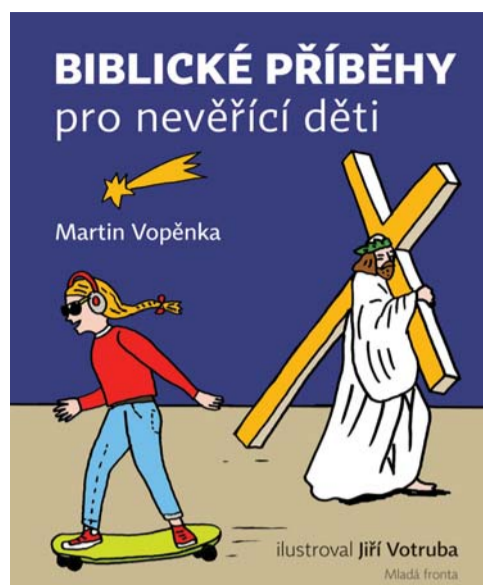
Martin Vopěnka: Biblické příběhy pro nevěřící děti
Ilustroval Jiří Votruba
Mladá fronta, Praha 2018, 185 s.

Ještě dnes tu tajemnou fialovou knihu před sebou vidím: Olbrachtovy *Biblické příběhy*. Bože, jak já ji miloval! Jedno období mého dětství se mi stala neodlučitelnou společnicí, byť společnicí místy přísnou, zamračenou a popudlivou. Šťavnatě převyprávění nejslavnějších biblických (starozákonních) příběhů mi Písmo navždy otevřelo. Rád vzpomínám i na ilustrace, které dokreslovaly soumravnou a současně živelně dobrodružnou povahu biblické látky, kterou tak geniálně převyprávěl Ivan Olbracht. Když jsem pak o mnoho let později studoval teologii a musel číst Bibli celou, vybavovaly se mi hlavní dějové linie snadno právě díky Olbrachtovi.

Spisovatel Martin Vopěnka ve své knize *Biblické příběhy pro nevěřící děti* následuje Olbrachta jen zdánlivě. Ke starozákonní látce přidává i Nový zákon, ale především příběhy nejen znovu vypráví, ale zároveň do jisté míry i komentuje. Uvádí tak mladší čtenáře do historického i kulturního kontextu, zmiňuje současné výzkumy a nad-

smyslem příběhů místy stručně, ale výstižně medituje. Už z úvodu je zřejmá Vopěnkova hlavní aspirace: seznámit mladé čtenáře, kteří nepocházejí z náboženského prostředí (a takových je u nás většina), s biblickou látkou, představit jim Písmo jako dobrodružné a zajímavé čtivo, jehož znalost neodmyslitelně patří k základům evropské civilizace. Víme, že v současnosti se kdekdo zaklíná obranou naší civilizace, a to před domnělými i skutečnými nebezpečími, včetně politiků náležících do značně nahnědlého tábora: „Mnoho lidí,“ píše Vopěnka, „se dnes bojí, že evropská civilizace zanikne nebo ztratí svou podobu. Ale víme vůbec, jaká podoba to je? Bez znalosti Bible sotva. A tak než začneme naši civilizaci hájit, měli bychom jí nejprve porozumět. Měli bychom vědět, kdo jsme.“ Znalost Bible je pro Vopěnku především základním znakem kulturní bytosti obývající naši civilizaci. Oni zaklínáči naší civilizace totiž biblickou tradici často vůbec neznají, a podle toho taky ta jejich obrana vypadá.

Vopěnkova *Bible pro nevěřící děti* svoji vzdělávací funkci plní bezchybně, nenásilným, inteligentním a srozumitelným způsobem seznamuje s celou šíří Bible a nevynechává ani neepické části Písma, jako jsou „Žalmy“, „Píseň písní“ nebo „Kniha přísloví“. I s jejich základním charakterem se zde mladý čtenář může sezná-

mit. Vopěnkův civilní tón nezastírá jistou skepsi týkající se některých náboženských představ, ale současně autor přistupuje k víře židů i křesťanů s hlubokou úctou a ukazuje význam jejich přesvědčení pro etické hodnoty Západu. To může být pro malého nevěřícího čtenáře určitým kompasem, jak k těmto fenoménům přistupovat. Navíc se z Vopěnkovy knihy dozví, že existují i jiná náboženství, že existovali i například prorok Mohamed nebo Buddha, tudíž se kniha může stát vstupní branou do světa náboženství jako takového.

Pokud bych měl této znamenité a smysluplné knize přece jen něco vytknout, pak snad jen, že občas ono tajemství a kouzlo, které biblickou literaturou prosakuje z podstaty, snímá na můj vkus až příliš. A také příběhy apoštola Pavla a rané církve si v knížce možná zasloužily trochu více. Ostatně lze na nich dobře ukázat, čím první křesťané žili a jak se odlišovali – svou mírumilovností a solidaritou – od členů pozdější vládnoucí církve. Nicméně to je v kontextu celku knihy detail, a tak spěchám hned dodat, že Martin Vopěnka, přestože mu je zřejmě srdcem bližší starozákonní linie, tu novozákonní vykládá přesvědčivě, s úctou a citem pro Ježíšovu osobnost.

Jakkoli je tato kniha určena spíše mladším čtenářům, rozhodně by si ji měli přečíst i rodiče, pokud o Bibli, o našich židovských a křesťanských pramenech mnoho nevědí. Vopěnka jim přístupnou formou tuto znalost zprostředkuje, aniž by je jakkoli nábožensky indoktrinoval. Zbývá ještě dodat, že ač zaznívají mnohdy jiné hlasy směrem ke klasickému pojetí kresby biblických příběhů, ilustrace Jiřího Votruby souznějí s textem a přispívají k jejich pochopení.

Adam Borzič

DĚTSKÁ DETEKTIVKA PRO DOSPĚLÉ

Petra Soukupová: Kdo zabil Snížka?
Host, Brno 2017, 140 s.

Petra Soukupová vydala krátce po sobě dětskou knihu *Kdo zabil Snížka?* (2017) a prózu určenou pro dospělé *Nejlepší pro všechny* (červen 2018), která sdílí se *Snížkem* část postav a fikčního světa. Autorka se netají tím, že ji k vytvoření dvojice knih vedla mj. snaha přitáhnout k dětské knize i dospělé čtenáře.

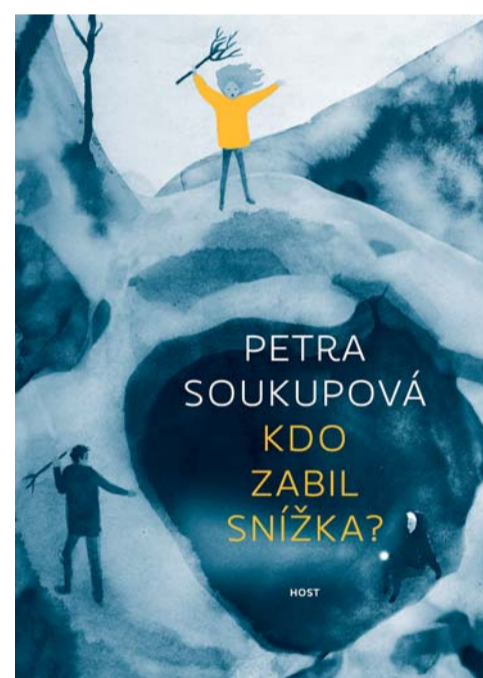
Jak napovídá už název knihy *Kdo zabil Snížka?*, Soukupová se chytře snaží pole literatury pro děti a pole literatury pro dospělé propojit pomocí žánru detektivky. Chytře, neboť právě tento žánr se v rámci obou literárních oblastí těší značné oblibě. U dětských a dospělých čtenářů však může vyvolávat velmi různá očekávání. Detektivky pro děti a mládež se totiž během zhruba sta let své existence etablovaly jako relativně svébytný žánr, jenž je ovlivněn nejen konvencemi detektivek „pro dospělé“ (které však s oblibou čtou i děti), ale rovněž zvláštními konvencemi literatury pro děti a mládež. To znamená, že detektivky pro děti jsou formovány mj. představami o tom, co je z pohledu dospělých pro děti prospěšné, a mělo by jim tedy být patřičnou formou prezentováno, a co by jim naopak mělo zůstat skryto, případně by mělo být vyličeeno jako nebezpečné či nežádoucí. Je tedy otázka, nakolik atraktivní může být kniha *Kdo zabil Snížka?* pro čtenáře zvyklé spíše na detektivky „pro dospělé“. Obzvláště vezmeme-li v úvahu, že pokud dospělý k četbě knihy pro děti naláká *Nejlepší pro všechny*, budou již od prvopočátku znát odpověď na titulní otázku *Kdo zabil Snížka?*, protože děj prózy pro dospělé funguje jako tzv. spoiler.

Soukupová však v rámci *Snížka* určité konvence detektivky pro mládež posouvá, a tak se jí daří čtenáře obou věkových skupin uspokojit specifickými způsoby. Například vedle tradičního příběhu zločinu a vyšetřování próza nad rámec detektivního žánru obsahuje také rozsáhlou expozici (pes hlavní hrdinky Marty Snížek

umírá už téměř v polovině knihy), v níž vypravěčka Martina líčí svůj vztah ke Snížkovi, přátelům, rodině i dalším obyvatelům vesnice, kde žije. Prototypický dětský čtenář může právě díky této expozici antcipovat výsledky pátrání: více než o sledování stop a prostou dedukci jde totiž ve *Snížkovi*, podobně jako v dalších detektivkách pro děti a mládež, spíše o znalost prostředí a charakterů místních obyvatel. Prototypický dospělý čtenář má zase možnost nechat se prostřednictvím Martinina vyprávění vtáhnout do poměrně komplexních rodinných vztahů a vztahů místních, na které je zvyklý i z ostatních děl Petry Soukupové.

Pro dětské detektivky je typické odkazování ke slavným detektivním vzorům, *Snížek* však odkazuje na *Děti z Bullerbynu* – právě v četbě této knihy Martina vidí prvopočátek své touhy vlastnit psa. *Snížka* tak můžeme číst mj. jako příběh o tom, kterak zůstaly nenaplněny Martininy představy o psovi, jenž jí bude přítelem a věrným společníkem, jakým byl pro Olleho Svipp. Tím, jak je Snížek charakterizován, se zároveň porušuje další konvence detektivek pro děti a mládež: pes totiž postrádá (stejně jako první rodinný pes Ťapka) hrdinské a antropomorfní rysy Tima ze *Správné pětky* nebo Broka ze série *Tajemství* Enid Blytonové. Ťapka je malý, starý a nudný (a není jen a jen Martinin, v čemž slyšíme ozvuk Lisiny repliky „je prima mít svoje domácí zvíře, ale opravdu jen svoje vlastní“), Snížek je sice krásný a silný, ale zranitelný a nezvladatelný – neútočí na zločince, kteří by Martinu ohrožovali (tak jako Tim chrání George a její přátele), ale na mláďata zvířat či mladistvé; na rozdíl od Tima nerozumí každému pokynu i každému nevyslovenému přání své paničky, naopak je velmi svěhlavý a jakoukoliv komunikaci s ním navíc velmi ztěžuje jeho hluchota. Deheroizace psích postav ve *Snížkovi* je tak jedním z důležitých prostředků, jimiž se oslabuje pro žánr jinak příznačný fantastický a eskapistický potenciál knihy.

Snížek sice dodržuje konvence detektivky pro mládež v tom smyslu, že se „detektivky“ stává skupina dětí – v rámci tohoto subžánru se totiž nesetkáváme

s jedním geniálním mozkiem a jeho pomocníkem, ale takřka vždy s různorodým kolektivem (platí totiž, že právě ve společenství dětí a jejich přátelství spočívá jejich největší síla). Mění se však motivace dětských detektivů: pátrání zde není samoučelným zdrojem zábavy, během níž si děti smějí na chvíli beztrestně hrát na dospělé a zažívat dobrodružství v bezpečném prostředí. Detektivové netouží ani po slávě a moci (jako například dětské detektivové Danny, Kalle či Špekoun): Martina a její kamarádi se snaží především porozumět Snížkově smrti.

Neobyčejně obyčejný je také časoprostor, v němž se pátrání odehrává: detektivní příběhy určené dětem bývají takřka vždy situovány buď do období prázdnin, nebo do minulosti. Obě tyto varianty umožňují dětským detektivům vymanit se z každodenních rituálů a povinností i z části vlivu dospělých: mimo školu a dozor rodičů či učitelů získávají více svobody pro své pátrání. Martina s kamarády prožívají naopak život velmi všední a relativně dost kontrolovaný. „Nejsvobodnější“ je přitom zřejmě Martina kvůli tomu, že se její matka stará zároveň o její dvě batolecí sestry. Martina opakovaně ukazuje, že sice neváhá své svobody využívat, že ji však menší pozornost

rodičů také mrzí. Katarzním momentem novely se nestává odhalení pachatele vyšetřovaného zločinu, ale okamžik Martinina smíření s matkou, respektive jejich konečné otevřeného dialogu. Až díky němu se Martina zbavuje potřeby někoho ze Snížkovy smrti obviňovat, a nachází dokonce v jeho smrti určitý smysl. Porozumění zde tedy nevyplývá z dětského odhalení zločinu samotného, ale z Martinina sdílení tohoto svého zjištění s rodičem – až ten jí pomáhá události vhodně interpretovat.

Asi zde lze pozorovat největší krok vstříc dospělým čtenářům: zatímco dětské detektivky se typicky snaží co nejvíce vytěžit okamžiky, v nichž děti získávají díky svému detektivnímu úsilí (pokud možno nezávisle na dospělých) určitou moc, bohatství i slávu a porážejí své protivníky, totiž dospělých zločince (pozice ovládaných dětí a ovládačích dospělých se tedy převrací), v novele *Kdo zabil Snížka?* se jako největší bohatství dětí ukazuje právě společenství s dospělými (kromě společenství s rodiči také s nerudným sousedem Zelenkou). Dospělí (včetně pachatele „zločinu“) totiž nejsou líčeni jako ze své podstaty zlí, pouze jejich motivace a starosti se zdají být pro děti obtížně pochopitelné. Největším „zločinem“ dospělých zde není jejich jinakost či nadřazenost dětem, ale to, když rezignují na to, aby svoji pozici s dětmi otevřeně komunikovali. Soukupová v novele ukazuje, že věci, na něž se děti a dospělí zaměřují, jsou sice různé, stejně jako jejich úhly pohledu, ale zároveň „svět dětí“ a „svět dospělých“ prezentuje jako svět jeden, svět vzájemně sdílený a sdílitelný.

Jana Segi Lukavská